

Dr GORDANA KONSTANTINOVIĆ, vanr. prof.
Ekonomski fakultet, Beograd

ODNOS TEORIJE I PRAKSE U NEKIM OBLASTIMA SAVREMENIH EKONOMSKIH ISTRAŽIVANJA

Tokom poslednjih nekoliko decenija u kapitalizmu je došlo do vrlo značajnih i mnogostrukih promena, koje zahtevaju pažljiva proučavanja kako uzroka koji su ih izazvali, tako i posledica koje su odavde proistekle za funkcionisanje čitavog ekonomskog sistema. Zbog dubokih strukturnih promena i transformisanja savremenih kapitalističkih privreda — posebno onih najrazvijenijih, ove privrede predstavljaju vrlo složeno, ali i izuzetno interesantno područje naučnih istraživanja.

Nema sumnje da je jedna od najmarkantnijih karakteristika ovih promena vezana za nastanak monopolskih i oligopolskih struktura, pa je otuda očigledno da svaka suštinska analiza savremenog kapitalizma mora da se pozabavi složenim zbivanjima i istorijskim procesima, koji su, kao što je to već dosta davno objasnila marksistička ekonomska nauka, imali za neizbežnu posledicu nastanak novih organizacionih oblika u materijalnoj proizvodnji i na tržištima razvijenih kapitalističkih privreda. Istorijsko iskustvo pokazuje da je monopolicizacija jedan dugotrajan proces, čije su osnovne komponente i same podložne promenama, što nalaže primenu dijalektičkog pristupa kao i uvažavanje svih onih naučnih rezultata koji objašnjavaju suštinu ovih promena, a koji su nastali iz marksističke analize osnovnih zakonitosti razvitka kapitalizma. Marksovi dinamički zakoni koji upravljaju razvojem kapitalističke robne proizvodnje, kao i Marksovi i Lenjinovi originalni naučni doprinosi istraživanjima u oblasti društvene reprodukcije i privrednog razvoja, predstavljaju sigurne putokaze u proučavanju dubokih strukturnih promena i na savremenoj monopolističkoj etapi razvoja kapitalizma, otkrivajući nam istovremeno unutrašnju ekonomsku logiku ovih procesa, kao i osnovne kriterijume za njihovu suštinsku analizu.

Zahvaljujući naučnim dostignućima klasika marksizma našoj savremenoj političkoj ekonomiji omogućeno je da pronikne u krajnje

suštinske uzroke procesa monopolizacije, kao i njene osnovne, zakonite tokove. Poznato je da je Marks još u svojim ranim radovima postavio svoju čuvenu tezu o tome da u osnovi razvoja kapitalističkog društva leži stalna dinamika proizvodnih snaga, a da ove promene vrše stalan i bitan uticaj na ideološku i institucionalnu strukturu svakog, pa i kapitalističkog, društva. Pošto je Marksova naučna predviđanja, u pogledu nužnosti nastanka monopolskog kapitalizma u potpunosti potvrdio i sam istorijski razvoj, to samo još jednom ističe ispravnost onih gledišta koja, imajući u vidu celokupan Marksov doprinos ekonomskoj nauci, konstatuju, da je ovde reč o takvom misliocu čije su ideje u najvećoj meri opredelile intelektualna strujanja i naše epohe.

U marksističkoj ekonomiji novijeg razdoblja slična ocena može se primeniti i na Lenjinove radove, koji se, po svom značaju i intelektualnoj snazi, mogu uporediti sa najvećim dostignućima naučne misli u ekonomiji. Štaviše, suštinski gledano, pošto rezultati Lenjinovih naučnih istraživanja predstavljaju impozantnu nadgradnju onih naučnih temelja koje je postavio Marks, njegovo delo, poput malog broja naučnih radova, služilo je, a i danas služi, kao trajan izvor inspiracija mnogim generacijama ekonomista. Zahvaljujući dubokom poznavanju Marksove naučne misli, kao i rezultatima sopstvenih studijskih istraživanja, Lenjinu je pošlo za rukom da otkrije najbitnije elemente za dinamičku analizu proširene društvene reprodukcije, a samim tim i dubinsku dimenziju procesa monopolizacije. Time se objašnjava ne samo činjenica što Lenjinovi naučni radovi, zbog toga što nam omogućuju da proniknemo u složena zbivanja savremenog kapitalizma, ne gube ni danas od svoje aktuelnosti, već i okolnost što poput Marksovog »Kapitala« i njegova naučna ostvarenja spadaju u najčitanija i najviše prevođena dela na svetu.

Na osnovu dubokog poznavanja unutrašnjih mehanizama i osnovnih pokretačkih snaga ovog načina proizvodnje, klasici marksizma objasnili su objektivni proces razvitka kapitalizma u njegovoj osnovnoj dinamici, što je ujedno predstavljalo naučnu bazu i za materijalističko obrazloženje procesa monopolizacije. Tako je savremena marksistička nauka stekla sigurne kriterijume za snalaženje u složenim zbivanjima koja prate proces monopolizacije, bez kojih ne bi bilo moguće dokazati da su krupna monopolska preduzeća nastala kao posledica samog procesa razvoja kapitalizma i da predstavljaju njegov logičan rezultat.

Ova ideja takođe leži na liniji poznate Marksove misli prema kojoj nijedno društvo nije u stanju da izmeni prirodni tok svog razvitka »... Čak i kada bi neko društvo uspelo da pronađe putanju prirodnih zakona svog kretanja... ono ne može niti preskočiti, niti naredbama izostaviti faze prirodnog razvitka...«¹. Primenjeno na

---

¹ Vidi: Karl Marks, Predgovor „Kapitalu“, str. XLVI, Izd. Kulture, 1947. — Podvukla: G. K.

monopolizaciju, to znači da se ovde radi o pojavama koje su nastale kao rezultat razvoja proizvodnih snaga kapitalizma, kao i da je Marksova i Lenjinova naučna vizija budućeg toka događaja u kapitalizmu — bila potpuno ispravna. Bez njihovih naučnih analiza marksistička ekonomija ne bi bila u stanju da pronikne suštinske komponente monopolizacije, niti pak u osnovne oblike ispoljavanja ovog procesa, čime bi i razumevanje složene stvarnosti savremenog monopolističkog kapitalizma predstavljalo mnogo teži zadatak.

Već u radovima Lenjina koji se odnose na analizu osnovnih oblika monopolskih struktura, pominju se takozvani »dvojni i trojni savezi« — u kojima, u stvari, prepoznajemo današnje duopole i oligopole. Na savremenom visokom stupnju razvoja kapitalističkih privreda, oligopolistička struktura je tipična za najveći broj industrijskih grana, o čemu svedoči veliki broj ne samo naučnih radova već i empiričkih studija. Pošto ove promene u strukturi privrede i tržišta, na savremenom stupnju monopolizacije, mogu imati i neke negativne efekte, pokušaćemo da ih ukratko opišemo.

NEELASTICNOST PRIVREDNE STRUKTURE I OLIGOPOLIZACIJA

Jedna od negativnih posledica monopolizacije ispoljava se u smanjivanju nekadašnje vitalnosti i elastičnosti kapitalističkog privrednog organizma, a rezultat je činjenica što su oligopoli stekli dominantan uticaj u ključnim sektorima privrede. U prvom redu, takva neelastičnost sastoji se u otežanom prilagođavanju proizvodnje potrebama i zahtevima potrošnje, jer su krupna preduzeća, kojima se odlikuje savremena proizvodnja, smanjila mogućnost njenog variranja; pošto ovakva preduzeća, po pravilu, raspolažu velikim masama stalnog kapitala, otežano je prenošenje jednom investiranih sredstava u sfere viših profita, što, nema sumnje, predstavlja jedan značajan vid neelastičnosti. Promene u veličini preduzeća i teškoće u seljenju kapitala imaju za logičnu posledicu i strukturnu neelastičnost cena. U sferi privrednog razvoja ovaj gubitak ranije fleksibilnosti može se ispoljiti još u dva vida, i to: — u sporom oživljavanju privrede, i — u tendenciji opadanja stope novih investicija. Takođe, i teškoće u savlađivanju inflacije koje su se naročito manifestovale tokom poslednjih godina, neki ekonomisti s pravom dovode u vezu i sa nedovoljnom fleksibilnošću oligopolističkih cena i tržišta, na čemu želimo da zadržimo pažnju u kasnijem dijelu izlaganja.

Za savremeni tehnički razvitak karakteristična je povezanost proizvodnih procesa, koja se poklapa sa sve širom primenom masovne proizvodnje. Ranije odvojena individualna preduzeća integrišu se sada na bazi vertikalne povezanosti, pa oba ova momenta dovode u mnogim granama do društvenih oblika proizvodnje o kojima su govorili i klasici marksizma. Ali, pored nesumnjivih prednosti, ova proizvodnja ima i nekih važnih nedostataka, pošto su ovakve velike i nedeljive jedinice smanjile mogućnost variranja proizvodnje. Naime, u

nekim važnim granama nameće se minimalna veličina ispod koje proizvodnja ne sme pasti. Ovakve smanjene mogućnosti variranja obima proširiće se i na sve one grane koje će nastojati da se koriste prednostima od proizvodnje velikog obima. Time što se sa tehničkim razvitkom povećava značaj nedeljivih proizvodnih jedinica, a to znači i elemenata »zajedničke ponude i zajedničke tražnje«, unosi se krutost u sistem ekonomskih odnosa i to bez obzira na to da li se radi o predmetima za reprodukciju ili pak o gotovim proizvodima. Mada ova neelastičnost nije apsolutna, mogućnost variranja obima proizvodnje postaje važan faktor, pogotovu kada se mora računati sa datim obimom tražnje i tržišta. To, u stvari, znači da promene koje prate modernu tehniku imaju veliki značaj za politiku obima proizvodnje savremenih kompleksnih preduzeća. Kada je jednom utvrđen obim i kada su početne investicije već izvršene, proizvodnja može varirati u prilično uskim okvirima. Ovaj poseban vid smanjivanja fleksibilnosti još više će zaoštriti sve veća specijalizacija mašina i postrojenja u savremenom kapitalizmu. Štaviše, pri datim uslovima tehničkog progressa može biti neekonomično povećati proizvodnju manjim varijacijama u obimu, kao što bi to, možda, zahtevala inflacija na tržištu, što, u stvari, znači da su krupne proizvodne jedinice i masovna proizvodnja dovele do teškoća koje će se ispoljiti u nemogućnosti da se rastuća ponuda realizuje po postojećim cenama. Znači, možemo zaključiti da u nekim granama sama tehnika nameće okvire u kojima se ima kretati proizvodnja. Jer nagla uvećanja mase proizvoda može izvršiti pritisak na cenu, a veličina njene promene zavisice, između ostalog, od stepena prekoračenja zahteva potrošnje. Ukoliko se ovaj proces ne bi mogao bar donekle ublažiti držanjem zaliha — velike oscilacije u proizvodnji biće tada neizbežne. Iz ovakvih situacija mogle bi proizaći sledeće posledice: ili će doći do pokušaja za ograničavanjem proizvodnje, iz čega će rezultirati prekomerni kapaciteti, ili će se pojaviti tendencije za uspostavljanjem kontrole nad cenama i tržištem na monopolskim osnovama. Obe mogućnosti, u stvari, pokazuju kako, iz smanjene fleksibilnosti, moraju proizaći tendencije ka monopolizaciji, što znači da je i praksa potvrdila teorijske zaključke marksističke ekonomije, prema kojima krupno preduzeće i masovna proizvodnja u opasnim uslovima dovode do pojave monopolskih struktura. Ali ovde postoji još jedan važan momenat na koji ukazuje praksa realnog razvitka kapitalizma. U granama primarne proizvodnje tehnički uslovi (i visoki fiksni troškovi) predstavljaju prepreku ograničavanju proizvodnje preko određenog obima. Otuda će se izlaz tražiti u proširivanju tržišta, kao jednoj od najčešćih alternativa za preduzeća koja normalno teže maksimalizaciji profita. Otuda, dok održavanje cena i sa njim povezano ograničavanje obima čine prvo poglavlje monopolne politike, njeno drugo poglavlje čine snažne kampanje da se sačuva i proširi tržište. Time se objašnjava pojava da se u kapitalističkim zemljama godišnje utroše desetine milijardi dolara na reklamu i druge prodajne zahvate.

U vezi sa prethodnom dilemom za koju će se alternativu opredeliti jedno monopolističko (ili oligopolističko) preduzeće, treba naglasiti da se na takva pitanja ne može uopšteno odgovoriti, jer praksa savremenog kapitalizma pokazuje da će politika monopola, u zavisnosti od konkretnih okolnosti, dobijati različite oblike i usvajati različita rešenja. Postoji, kao što je poznato, čitava skala mera monopolske politike, počev od određivanja proizvodnih kvota, preko sporazumevanja o prodajnim cenama, usklađivanja prodajnih akcija, organizovanog bojkota suparničkih preduzeća, pa sve do političkih pritisaka da se obezbedi pomoć država kako bi se osigurala prođa proizvodima krupnih monopolskih i oligopolskih preduzeća.

Neelastičnost cena, do koje takođe dolazi u uslovima visokog stupnja oligopolizacije, rezultira iz uobičajene prakse održavanja takozvanih »stabilnih«² cena, kao i iz tendencija za ograničavanjem međusobne konkurencije. Uopštavajući iskustva o pojavi neelastičnih cena, koja je naročito očigledna u periodima loše konjunktura, profesor Dobb je, na primer, pisao, imajući u vidu krizu i depresiju iz perioda od 1929—33 godine: »Videvši drastičan učinak konkurencije na obaranje cena i profita, poslovni ljudi bili su sve više skloni merama kojima bi se mogla ograničiti konkurencija, kao što su stvaranje zaštićenog i povlašćenog tržišta i sporazumi o cenama i proizvodnji. Ta povećana zabrinutost zbog opasnosti od neograničene konkurencije pada u doba kada je sve veća koncentracija proizvodnje, osobito u teškoj industriji, postavila temelje većoj centralizaciji vlasništva i kontrole nad poslovnim politikom«².

Tokom poslednje krize, a naročito u periodu depresije, postojala je veoma zapažena i rasprostranjena tendencija manjeg opadanja proizvodnje tamo gde su cene zabeležile veći pad, i, obratno, gde su se cene održavale, tu je proizvodnja jače opadala. Empirički podaci takođe pokazuju da u ovakvim situacijama, koje se odlikuju velikim oscilacijama tražnje, monopoli se ređe orijentišu na snižavanje cena, a mnogo češće na ograničavanje obima proizvodnje. Podaci koji postoje u izveštaju Lige nacija iz ovog perioda, a koji vrše paralelno posmatranje cena onih proizvoda koji su bili pod kontrolom kartela, i onih koji to nisu bili — jasno pokazuju da je pad cena kartelnih proizvoda iznosio sam trećinu od pada cena nemonopolisanih proizvoda. Dok su u razdoblju od 1929—33. godine cene ovim poslednjim pale na indeks 45,7 (1926=100), cene proizvodima koje su bile pod kontrolom kartela pale su na indeks od 83,5. (Moris Dob, isto delo, str. 385).

Nedostaci u funkcionisanju cenovnog i tržišnog mehanizma, nastali zbog neelastičnosti i oligopolističkog karaktera ovih mehanizama, ispoljavali su se u čitavom nizu pojava i negativnih posledica, od kojih treba pomenuti: teškoće u funkcionisanju bankarskog i mo-

² M. Dobb, Studije o razvitku kapitalizma, strana 398, izd. 1961, Naprijed, Zgb.

netarnog sistema, u nedovoljnom iskorišćavanju privrednih resursa, u dezorganizovanju tokova akumulacije i investicija i, konačno, u smetnjama u vođenju budžetske politike. Iz prethodne analize videli smo da krupne korporacije stvarno pristupaju povremenom ograničavanju obima proizvodnje radi očuvanja postojećih nivoa cena i profita, što zapravo, znači da je interesima ovih giganata potčinjeno i samo tržište, nasuprot njegovoj ranijoj ulozi sveopšteg koordinatora privrednih tokova i najefikasnijeg mehanizma za kontrolu racionalnosti privređivanja.

Ideja da u kapitalizmu krupnih monopola može doći do nedovoljnog iskorišćavanja privrednih resursa (kako na nivou privrede, tako i pojedinačnih preduzeća) nalazi se, kao što je poznato, već i kod izvesnih teoretičara monopolističke konkurencije na Zapadu, a praksa savremenog kapitalizma potvrdila je ispravnost njihovih teorijskih naslućivanja. Duboke promene u strukturi materijalne proizvodnje, koje su se zatim ispoljavale u neelastičnosti oligopolističkih cena i tržišta, potreba da se očuva neki stepen konkurencije u privredi, kao i neophodnost ograničavanja monopolske moći u cilju sprečavanja zloupotreba (o kojima savremena kapitalistička praksa pruža dovoljno podataka) — nalagale su sve veće angažovanje državnih organa, jer bez njihovih sve kompleksnijih zahvata kapitalizam, očigledno, ne bi mogao osigurati efikasno funkcionisanje svoje privrede. Na određeni način to je pokazala i dugogodišnja praksa u vezi sa primenom antitrustovskih mera, koje, i pored nekih rezultata, ipak nisu uspevale da unesu dovoljno rada u privredni život, a takođe ni da uspire sve veću koncentraciju ekonomske moći u rukama sve manjeg broja krupnih korporacija. Iz svih ovih razloga, a da bi se obezbedilo trajno i višestruko delovanje države na privredni život, u kapitalizmu monopolske epohe državnim preduzećima — koja su u početku bila zamišljena kao instrument s kratkoročnim stabilizatorskim dejstvima u kretanju cena i nadnica — vremenom počinje pripadati sve značajnija uloga u unapređivanju razvoja ključnih industrija, od kojih najviše zavise privredni rast i tehnički progres. Po sebi se razume da je kapitalizam, težeći za većom efikasnošću i stabilnošću svojih privreda, nužno morao obezbeđivati i uslove za opstanak sistema, te u toj svetlosti treba gledati i ulogu javnih preduzeća, kao i rastući uticaj mera državne intervencije u privredama savremenih kapitalističkih zemalja.

Kompleksnija analiza svih uslova u kojima funkcionišu te privrede nameće jedno od suštinskih pitanja: zbog čega kapitalizam oligopolskih struktura nije više kadar da se uravnoteži uz ostvarivanje zadovoljavajućeg stepena zaposlenosti svih raspoloživih faktora proizvodnje?

Pošto su, prema mišljenjima kompetentnih poznavalaca savremenog kapitalizma, tendencije ka hroničnoj depresiji kao i nedovoljnoj potrošnji postale stalni pratioci kapitalizma, državno mešanje u privredni život trebalo bi da obezbedi progresivan rast stope akumulacije i investicija, kao i brže povećavanje potrošnje od povećavanja proiz-

vodnje. Međutim, ostvarivanje pomenutih ciljeva nije uvek moguće postići kako zbog kapitalističkog načina prisvajanja i raspodele, tako ni zbog same prirode ovog načina proizvodnje. Ovde upravo i leže suštinski razlozi što obezbeđivanje dovoljnog obima tražnje (koja je stimulan proizvodnji) i usmeravanje privrednog razvoja — moraju predstavljati jednu od najznačajnijih aktivnosti kapitalističke države u savremenim zbivanjima. Državno regulisanje celokupnog privrednog života podrazumeva danas trajnije angažovanje svih njenih institucija u obezbeđivanju dugoročnih uslova i pravaca razvoja, što podrazumeva stalno angažovanje u određivanju optimalne strategije razvoja ekonomskog i društvenog sistema. Nema sumnje da je ovo jedan od izuzetno složenih zadataka koji stoje pred kapitalističkim vladama, pošto su ovom aktivnošću obuhvaćene sledeće najvažnije komponente: unapređivanje razvoja nauke i njene tehnološke primene, vrlo studiozno usmeravanje investicionih tokova i isto takvo iskorišćavanje raspoloživih resursa, regulisanje tržišta i cena, uređivanje odnosa između rada i kapitala, kao i vođenje vrlo dosledne antimonopolske politike (radi sprečavanja eventualnih zloupotreba) i tome slično.

Međutim, pre nego što pređemo na ocenu odnosa teorijskih osnova i praktičnih rezultata mera državne intervencije, na planu ostvarivanja politike pune zaposlenosti, stabilizacije cena i uslova za uravnoteženi razvoj privrede, neka nam bude dopušteno da ukažemo na to šta se dešava, recimo, u primeni mera antitrustovske politike kada se ne vodi dovoljno računa o tome da teorijske analize ne smeju biti isuviše udaljene od stvarnog života. U diskusiji o uzrocima čestih neuspeha ovih mera, koja je svojevremeno vođena među ekonomistima u SAD-u, navedeno je da je jedan od važnih razloga koji je otežavao ovaj posao to što su ekonomske analize o cenama, tržišnom mehanizmu i konkurenciji prezentirane na takvom nivou apstrakcije koji ne dopušta njihovo korišćenje u rešavanju problema prakse. Oštre zamerke mogle su se čuti u vezi sa načinom definisanja pojmova u pomenutim oblastima, za koje je rečeno da su često nejasni i nedovoljno precizni. Kako je ekonomska problematika u ovom domenu već sama po sebi vrlo kompleksna, to ovakve pojave moraju pričinjavati i dodatne teškoće, te se na osnovama postojeće teorije nije moglo pouzdano reći da li u nekom konkretnom slučaju zaista postoji zloupotreba monopolskog ili oligopolskog položaja. Kao kontrast ovoj činjenici, da teorijske analize nisu pružale dovoljan oslonac odgovarajućim ekonomskim i pravnim merama, u diskusiji su navođeni primeri iz prakse sa toliko realne monopolske sadržine da nije moglo biti nikakve sumnje u neophodnost hitnih društvenih akcija za ograničavanje restriktivnog ponašanja krupnih korporacija, o kojima je bilo reći u ovom slučaju.

NEOPHODNOST USPOSTAVLJANJA BOLJEG ODNOSA IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE — JEDAN OD BITNIH PREDUSLOVA ZA USPEŠNO REŠAVANJE SLOŽENIH ZADATAKA I CILJEVA KOJI STOJE PRED EKONOMSKOM NAUKOM NA SAVREMENOJ ETAPI RAZVOJA

Na savremenoj etapi razvoja ekonomska nauka je suočena sa mnogim problemima, koji proizilaze ne samo iz velike složenosti privrednih zbivanja u zemljama razvijenog kapitalizma već i iz činjenice što neki od ovih problema prakse imaju posebnu važnost kako u odvijanju privrednog, tako i celokupnog društvenog života. Iskustvo takođe pokazuje da je za pravilno rešavanje takvih problema neophodno i dobro poznavanje ekonomskih mehanizama i zakonitosti, i samih privrednih prilika. Osim toga, zbog velike složenosti vezâ koje postoje između odgovarajućih teorijskih i realnih ekonomskih pojmova i problema, u ekonomskoj nauci je poznata činjenica da se u velikom broju slučajeva izvesna najopštija teorijska ostvarenja ne mogu odmah i neposredno primeniti u svakodnevnom životu, ali upravo zbog toga stvarna pomoć ekonomske teorije uglavnom i zavisi od pronalaženja najoptimalnijeg odnosa između postojećih naučnih saznanja i stvarnih potreba privrede. Potpuno je jasno da će ostvarivanje ovih ciljeva najviše zavisiti od toga koliko se u ekonomskim istraživanjima vodilo računa o upotrebljivosti rezultata koji su bili cilj ovakvih istraživanja. Upravo iz svih ovih razloga ponekad se stiče utisak da ekonomska nauka nije uvek u stanju da, na bazi postojećih znanja, pruži zadovoljavajuće odgovore na čitav niz pitanja koja imaju vitalnu važnost za uravnotežen i stabilan privredni razvoj. Na primer, dok su u najnovijoj literaturi veoma podeljena mišljenja o stvarnom dometu i efikasnosti tradicionalnih mera stabilizacije ekonomske politike, praksa stvarnog razvitka kapitalizma pokazuje da je u periodu do drugog svetskog rata tradicionalna državna intervencija dala prilično dobre rezultate, ali da u posleratnom, naročito u najnovijem periodu, ona postaje dvostruko neefikasna, pošto ovoj privredi više nije polazilo za rukom da se uravnoteži uz zadovoljavajuće iskorišćavanje svih raspoloživih faktora. Klasičan način rukovođenja privredom u savremenim kapitalističkim privredama nije više davao željene rezultate, jer praktična istraživanja ukazuju na zaključke da puna zaposlenost, stabilnost cena i uravnoteženost platnih bilansa nikada nisu bile u potpunosti ostvarene — čak ni po cenu žrtvovanja željene stope privrednog rasta. Štaviše, najnovija istraživanja upravo ukazuju na zaključak da niska stopa privrednog rasta — može i sama postati vrlo ozbiljan izvor nestabilnosti. Svi ovi momenti, uzeti zajedno, kao i činjenica da se uporno održavaju visoke stope inflacije, svojevrsan su dokaz, da, u celini posmatrano, tradicionalne mere državne intervencije više ne odgovaraju novijim fazama razvitka kapitalizma. Jer, kao što reče poznati britanski ekonomist, A. Kernkros — danas živimo u mešovitim privredama na koje generalizacije izvedene iz privatno-preduzetničkog sistema od pre pedesetak godina — nisu više primenljive. Ovakva saznanja imala su za posledicu da se

stvorilo mišljenje kako bi, kao jedan od najvažnijih ciljeva državne ekonomske politike i državnog rukovođenja i planiranja, trebalo da figurira brzina privrednog rasta, zbog čega će u novijim koncepcijama razvojne politike taj cilj izbiti na čelo rang-liste prioriteta u strategiji koja teži optimalnom razvoju kapitalističkog privrednog sistema. Saglasno sa ovom promenom osnovnog cilja razvoja, radikalno su se morale menjati i mere državne intervencije. Ove promene razvijale su se u pravcu znatno veće selektivnosti kreditno-monetarne i fiskalne politike, a počeli su se šire primenjivati, zavisno od potreba, i instrumenti administrativne kontrole, što je, sve zajedno, sa jačanjem uloge planiranja, označavalo nastanak krupnih promena u vođenju državne ekonomske politike u savremenim uslovima. Ovo, u stvari, znači, da, i pored značajnih razmimoilaženja, čak i među samim građanskim ekonomistima, u suštinskom pogledu način rukovođenja privredom u novijem periodu razvoja kapitalizma, naročito ako se ocenjuje sa aspekta postojanja srazmerno visoke stope inflacije, koja egzistira paralelno sa nedovoljnim iskorišćavanjem privrednih resursa — nije više davao željene rezultate.

Međutim, u traženju odgovora na pitanje šta nije bilo dobro u vođenju ekonomske i razvojne politike u zapadnim zemljama, u čitavom posleratnom periodu, ne samo što ima različitih ocenjivanja njenih rezultata već se vrlo često mogu čuti i dosta oštre kritike. Iako se neretko čuju i mišljenja da su u pitanju i neke sasvim nove pojave, čije prisustvo nije zabeleženo u ranijim inflacijama, ipak se sve češće može naići na mišljenja da nešto nije u redu ni sa postojećim teorijskim analizama, koje su, u nekim svojim elementima, dosta udaljene od stvarnog života. Danas takođe nisu retka ni gledišta o potrebi dubljeg i temeljnog preispitivanja tradicionalne kejnzijske doktrine, pošto se smatra da se ekonomska teorija na Zapadu ponovo našla u krizi, sličnoj onoj iz tridesetih godina ovog veka. Poznato je, naime, da ni tada, u godinama koje su prethodile pojavi Kejnzove teorije, konvencionalna analiza nije bila u stanju da ponudi odgovarajuća rešenja koja bi pomogla ondašnjim kapitalističkim privredama da izađu iz duboke depresije u koju su bile zapale. I tada, baš kao i danas, mogle su se čuti kritike prema kojima su osnovne pretpostavke tradicionalne doktrine prevaziđene stvarnim razvitkom kapitalizma, zbog čega ih je trebalo napustiti, a naučna istraživanja zasnovati na takvim postulatima koji bi omogućili da se smanji jaz između teorije i prakse, nastao usled sve većeg udaljavanja realnog kapitalizma od postojećih teorijskih modela. Nova naučna istraživanja trebalo bi zasnovati na drugačijim polaznim pretpostavkama, koje bi bile bliže stvarnosti, kako bi se rezultati naučnih analiza dobijeni u ekonomskim istraživanjima mogli uspešno primenjivati u rešavanju složenih problema privrednog života.

Kada je reč o ublažavanju teškoća izazvanih visokom stopom inflacije u najrazvijenijim privredama, ključno pitanje koje se ovde postavlja jeste: koliko je savremena teorija građanskih ekonomista u

stanju da pruži zadovoljavajuće odgovore i rešenja koja se od nje očekuju. Ukoliko ona to ne bi bila u stanju, tada bi bili u pravu oni kritičari koji razloge ove pojave vide u činjenici što u teorijskim analizama nisu našli dovoljno mesta događaji iz stvarnog života — kvalifikacija nad kojom bi se valjalo ozbiljno zamisliti. Jer ako monopolizacija tako duboko prožima sve aspekte privrednog i društvenog života u razvijenim kapitalističkim zemljama, onda ni teorijske analize ne bi smele polaziti od tradicionalnih, tj. konkurentskih modela u kojima ne samo što monopoli i oligopoli nisu značajni već ni tržište, pa ni sama državna intervencija nemaju one uloge koja im pripada u stvarnom životu. Normalno je onda da se zapitamo: kakve šanse postoje za uspešno rešavanje i problema inflacije i ostalih pitanja koja imaju suštinski značaj za razvoj savremenih kapitalističkih privreda.

Vrlo upečatljivo o ovim nedostacima govorio je i poznati harvardski profesor Džon Galbraith. Po njemu, jedan od glavnih nedostataka konvencionalne teorije sastoji se upravo u tome što ona uopšte ne uzima u obzir značajnu ulogu koju u američkoj privredi imaju vladavina, snaga i veličina krupnih korporacija. Nedopustivo je zanemarivati krupne promene u privredama savremenog kapitalizma koje rezultiraju iz monopolizacije, a posebno to važi za SAD, u kojima gigantske firme imaju odlučujući značaj i uticaj na osnovna privredna kretanja. Prema tome, pošto prisustvo krupnih monopola unosi bitne promene u strukturu privrede i tržišta na savremenoj etapi razvoja kapitalizma, to ne bi trebalo više ni ekonomska analiza u svojim teorijskim šemama da se pridržava postojećih shvatanja, prema kojima, »... ekonomske snage u privredi deluju na takav način da je dovode u stanje koje je približava optimalnom«. Ovakve konvencionalne mudrosti danas, prema Galbrajtovom mišljenju, treba smatrati prevaziđenim, pa bi daleko ispravnije bilo da se savremena ekonomska analiza pozabavi problemima povezanim sa najmoćnijom i najuticajnijom snagom američke privrede, koja je oličena u krupnim korporacijama. Ovaj autor zatim vrlo odlučno izjavljuje da bi svaki pokušaj ugrađivanja nastalih strukturnih promena u tradicionalne teorijske modele — značio faktičko odvajanje ekonomske teorije od stvarnih privrednih zbivanja, a time i od realnog života³.

Ne samo što bi takvo nadograđivanje bilo inkompatibilno sa osnovama tradicionalne analize jer je dobro poznato da su njene osnovne pretpostavke dijametralno suprotne stvarnosti monopolističkog kapitalizma, već to ne bi bilo korisno ni sa gledišta mogućnosti za objašnjavanje modela administrativne inflacije, koja treba da analizira ponašanje cena, nadnica i produktivnosti u uslovima industrijskog sektora sa visoko koncentrisanim monopolskim snagama na tržištu proizvoda i radne snage. Danas postoje, kao što je poznato, dva osnovna koncepta inflacije, klasični (gde glavnu ulogu igraju sna-

³ Videti: J. K. Galbraith, „Ekonomija i društveni ciljevi“, (Economics and The Public Purpose), kao i studije: „Društvo izobilja“ i „Nova industrijska država“.

ge ponude i tražnje) i oligopolski pristup (administrativna inflacija) koji inflaciju objašnjava specifičnim ponašanjem monopola i oligopola na tržištu. Pošto je prvi koncept u literaturi već mnogo puta objašnjavan, ostaje nužna potreba da se razjasni ovaj drugi vid inflacije, koji postaje vrlo prisutan u teoriji i praksi savremenog kapitalizma.

Ulogu administrativno određenih cena u kretanju inflacije ispitivao je Ackley (Ackley: Administred Prices and the Inflationary Proces), kao i Eckstajn (Eckstein: A Theory of the Wage-Price Proces in Modern Industry)⁴, pri čemu ovi autori ispituju dejstvo porasta profita, odnosno nadnica na produkovanje inflatornih tokova, a što podrazumeva postojanje empirijskih podataka da bi se mogao utvrditi efekat administrativnog (mark-up) određivanja cena na kretanje inflacije. Kod Ackleja utvrđivanjem stope marže profita, tj. faktora koji nju determinišu, može se dobiti predstava o inflaciji koja je uzrokovana administrativnim određivanjem cena. Kretanje same stope profita u određenoj meri definisano je kretanjem nivoa tražnje, pa pri niskom nivou tražnje profitna stopa ima tendenciju da se smanji — i, obratno, pri visokom nivou ova stopa će se povećavati. Prema tome, pri oligopolskom pristupu inflaciji osnovno je da se utvrdi da li firme mogu autonomno povećavati profite. Ako se empirijskim putem dokaže da firme mogu menjati nivo profita u okviru ostalih komponenata svoje poslovne politike, onda nema nikakve sumnje da će administrirana inflacija predstavljati problem koji se mora rešavati reduciranjem oligopolske (i monopolske) moći krupnih korporacija⁵. Upravo iz ovih razloga treba dati za pravo onim građanskim ekonomistima koji se zalažu za takav pravac razvoja savremene teorije (a posebno onih analiza koje se bave objašnjavanjem inflacije), koji bi u svojim osnovnim analitičkim poduhvatima polazio od dubokih i složenih promena izazvanih oligopolizacijom, sa svim posledicama koje ovakve promene u strukturi mogu imati po privredni razvoj, tehnički progres, zaposlenost, sistem i politiku cena (pa stoga i po uspostavljanje kontrole nad kretanjem inflacije), i tome slično. Razume se da su ove promene vrlo prisutne i u tržišnim procesima, pošto iskustvo pokazuje da ove procese odlikuje, umesto ranije stihijnosti, visoki stepen monopolističke organizovanosti. U čitavom tom kompleksu veliki značaj ima i ispitivanje posebnih oblika neelastičnosti oligopolistički formiranih cena, na što upućuje i najnoviji razvoj teorijskih istraživanja u oblasti inflacije. To je i bio razlog koji nas je rukovodio da u ovom radu skrenemo pažnju na neophodnost većeg uvažavanja promena u strukturi vezanih za oligopolizaciju, jer stvarni razvitak kapitalizma nameće neodložnu potrebu za mnogo većim respektovanjem činjenice, u teorijskim istraživanjima koja se tiču različitih manifestacija ekonomske i razvojne politike, da, kao što reče

⁴ Videti: Dr Sroljub Jović, Analiza inflacije u Jugoslaviji“, s. 64 i 65.

⁵ Videti: dr S. Jović, op. cit. str. 65.

profesor Galbrajt, vladavina, snaga i veličina krupnih korporacija imaju sve značajniju ulogu u privredama savremenog kapitalizma.

Najnoviji radovi poznatih građanskih ekonomista u kojima se govori o potrebi temeljne rekonstrukcije Kejnsovih teorijskih ostvarenja, kao i mera ekonomske politike koje na njima počivaju — predstavljaju svojevrsno upozorenje da se savremena inflacija ne može obuzdati ukoliko se uzroci nestabilnosti pokušavaju otklanjati polazeći jedino od osnova ortodoksne doktrine⁶. Danas se u literaturi na Zapadu sve češće može naići na kritike u kojima se izričito formulišu zahtevi za ponovno preispitivanje »starih pretpostavki«, pošto ekonomska teorija nije dovoljno pažnje posvetila objašnjavanju oligopol-skih cena — za svrhe ekonomske politike. Tako, u članku »Business and Government in Canada — Selected Readings« nailazimo na mišljenje da pažljiva analiza odnosa teorije i ekonomske politike, čak i u radovima profesora Samjuelsona, otkrivaju da je i dalje prisutan jaz između realnosti i objašnjenjâ načina formiranja cena koje nam pruža neoklasična teorija, pošto u, inače vrlo lepo oblikovanom delu koje nosi naslov »Teorija cena«, nije uopšte objašnjeno kako krupne korporacije formiraju svoje cene⁷.

Interesantnu analizu u vezi sa usavršavanjem teorije Opšte ravnoteže (naročito u pogledu kritike nekih njenih osnovnih pretpostavki) nalazimo i u članku N. Kaldora, »What is wrong with Economic Theory« (The Quarterly Journal of Economics, No. 3, August 1975). Ovaj autor je ispoljio veliko nezadovoljstvo postojećim stanjem u ovoj teoriji, i to, u prvom redu, zbog male praktične primenljivosti naučnih rezultata, ostvarenih, inače, nakon dugogodišnjih usavršavanja od strane matematičke škole u Sjedinjenim Državama.

Slično nezadovoljstvo istraživanjima posleratne generacije američkih ekonomista matematičke škole ispoljio je i profesor V. Leontijev, u radu »The Theoretical Assumptions and Nonobserved Facts«, koji takođe, predstavlja pledoaje za uspostavljanje pravilnijeg i boljeg odnosa između teorije i prakse u savremenim ekonomskim istraživanjima — u svim onim slučajevima kada ona treba da služe kao putokaz za upoznavanje privrednog sistema, kao i pomoć u rešavanju praktičnih problema. Kritičke primedbe prof. Leontjeva odnose se prvenstveno na oblast Ekonometrije, odnosno na primenu matematičkih i statističkih metoda u ekonomskim istraživanjima. Poput još nekih svojih istomišljenika, ovaj poznati naučnik, koji je i sam svojevremeno vrlo mnogo doprineo primeni i afirmaciji kvantitativnih metoda⁸, danas je nezadovoljan sadašnjim stanjem stvari, a suština njegovih zamerki sastoji se u primedbi da se istraživanja u ovoj

⁶ Uporedi: John Hicks, »The Crisis in Keynesian Economics«, Oxford, 1975, ili delo F. H. Hayek-a, »Full Employment at Any Price«, London, 1975; Samuel Brittan, »Second Thoughts on Full Employment Policy«, London, 1975, kao i A. Cairncross, »Essay in Economic Management«, London, 1971.

⁷ Videti: »Re-thinking Old Assumptions«, Ed. Toronto, 1969.

⁸ Uporedi: W. Leontjev, »Composite Commodities and Problem of Index Numbers« — cit. prema Z. Pjanić, »Teorija cena«, s. 25, Bgd., 1972. god.

oblasti ne zasnivaju dovoljno na empiričkim činjenicama i da se u većini slučajeva u teorijskim poduhvatima ne vodi dovoljno računa o njihovoj praktičnoj upotrebljivosti. Ne poričući činjenicu da su i Politička ekonomija i Ekonometrija u proteklim decenijama postigle mnoge značajne rezultate, on, poput još nekih svojih istomišljenika, izražava nezadovoljstvo zbog takvog načina upotrebe kvantitativnih metoda i sredstava analize u kojima je izgubljena veza između teorijskih istraživanja i potreba privredne prakse. Poseban razlog nad kojim se valja zamisliti jeste, po njima, činjenica što su istraživači često nezainteresovani za praktičnu primenu rezultata dobijenih na osnovu istraživanja u kojima su angažovani. Stalna preokupiranost matematičkim postupcima i modelima postala je skoro neka vrsta pomodarstva u ovoj oblasti američke nauke, što se, između ostalog, ispoljava u preteranoj upotrebi algebarskih simbola, te iza ove teško razumljive fasade matematičkog izražavanja često uopšte nije lako sagledati ni pravu suštinu upotrebljene argumentacije. Upravo u tome što se naučnici mnogo više bave čisto formalnim stranama matematičkih modela, a manje pitanjima njihove prave sadržine, i treba videti razloge što ovakvi radovi imaju tako malo veze sa stvarnošću. Prof. Leontjev čak smatra nedopustivom metodološku poziciju sa koje startuju naročito mlađi naučni radnici, a prema kojoj ispada kao da oni nisu ni dužni da se upuštaju u empiričku proveru polaznih postulata, ukoliko zaključci i rezultati njihovih istraživanja izgledaju prihvatljivi sa aspekta daljih analiza. Iako se ni jednog trenutka ne osporava velika korisnost upotrebe kvantitativnih metoda, kad god se radi o ekonomskim fenomenima koji poseduju dimenzije podložne merenju, to nas nikako ne oslobađa obaveze da posvetimo punu pažnju načinu njihove upotrebe — napominje se u radu prof. Leontjeva. Sve to dalo je povoda ovom autoru da zaključi kako se postojeći jaz između teorijskih i praktičnih istraživanja neće smanjivati sve dok se ne izmeni dosadašnja praksa, odnosno dok se naučne analize ne počnu zasnivati na opipljivim ekonomskim činjenicama. U interesu daljeg progressa, za kojim se teži u ovim oblastima neophodno je već sada učiniti tako značajan korak. Profesor Leontjev s pravom smatra da i vrednost čitave ove složene ne samo matematičke već i statističke aparature — u potpunosti zavisi od toga da li su prihvatljive osnovne pretpostavke na kojima čitava analiza počiva. Glavna teškoća za sada je u tome što baš zahvaljujući postojećem stanju stvari, ove pretpostavke nije lako proveriti. Ima nečeg nedopustivog, smatra ovaj autor, u načinu razmišljanja u kome se tako veliki broj ljudi bavi profinjavanjem ekonomskih analiza, a da se pri tom nikad ne zapita da li će se takva stanja ikada desiti. Sa statistikom je situacija vrlo slična, jer i ovde se slaba opremljenost činjeničnim materijalom želi nadoknaditi upotrebom sve složenije statističke tehnike. Međutim, značajno je i zapažanje autora da se ni na jednom drugom polju naučnih istraživanja ne upotrebljava tako obimna statistička aparatura koja ima za rezultat — tako neodređene efekte. Pa iako je većina ovih postupaka bez ikakve praktične primene, teoretičari nastavljaju da

stvaraju nove modele, a statističari-matematičari da pronalaze sve komplikovanije metodološke postupke. Pošto se ova praksa ne karakteriše sistematskim udruživanjem teorijskih rezonovanja i iscrpnih činjeničnih materijala, nije nikakvo čudo što se u mnogim slučajevima dobijeni zaključci primaju sa opravdanom rezervom. Sa ovakvim stanjem stvari nikako ne možemo biti zadovoljni — upozorava profesor Leontjev, ističući, takođe, jednu ideju koja bi se mogla proširiti i na neke druge oblasti savremenih ekonomskih istraživanja, a ona se sastoji u akcentiranju stare istine, da, kada postoji fundamentalna neravnoteža između raznovrsne teorijske superstrukture i slabe empiričke zasnovanosti, u takvom slučaju ova osnova ne može biti dovoljno čvrst oslonac čisto teoriji. Tipičan primer predstavljaju i savremena istraživanja u oblasti inflacije. Zato su u pravu oni zapadni ekonomisti, koji, ističući veliku kompleksnost ovog fenomena, istovremeno ukazuju na potrebu restrukturiranja ortodoksne teorije, u smislu zasnovanja njenih naučnih istraživanja na takvim polaznim osnovama koje bi više uvažavale privrednu realnost savremenog monopolskog kapitalizma.

GORDANA KONSTANTINOVIĆ, Associate Professor at the Faculty of Economics, Belgrade

THE RELATIONSHIP OF THEORY AND PRACTICE IN SOME FIELDS OF CONTEMPORARY RESEARCH

Summary

The development of big monopolist and oligopolist organizations in the economy and in markets under contemporary capitalism is due to deep structural changes and transformations, which call for a thorough Marxian analysis. Thanks to the scientific achievements of the classical Marxian writers in the dynamic analysis of accumulation and the enlarged social production — particularly to those of Marx and Lenin — we can penetrate to-day into the essence of monopolization as well as into its main flows following certain laws. Without their scientific analyses of the main laws and incentives, which are inevitable for the explanation of the development of capitalism, we could understand neither how deep the process of monopolization is nor the contemporary complex monopolistic structures, which have developed in the course of these processes.

Leading positions of monopolies and oligopolies in key sectors of the capitalist economy had to entail negative consequences, which have been mentioned in this paper, such as: the loss of flexibility and vitality of the capitalist system of the economy, i. e. the decline of the rate of new investments, tendencies towards a continuous depression, changes in the functioning of the

pricing and market mechanism (because of the unflexibility or reduced flexibility of oligopolistic pricing and, finally, difficulties in connection with the control of the growing rate of inflation etc.

It has been explained in this paper that the consequences of the reduced flexibility would promote the monopolization unless the state interferes in an efficient way. This is only the practical confirmation of the conclusions reached by the Marxian economics, namely that big monopolistic enterprises are the main cause of deep changes in the structure and in the functioning of contemporary capitalism.

Next we would like to concern ourselves with the necessity to establish a better relationship between the theory and practice in the non-Marxian economics. Difficulties in curbing the high rate of inflation in the most developed capitalist economies have shown that contemporary economic analyses are too remote from real life as well as that the overcoming of such phenomena is one of the most important prerequisites for a successful performance of the economy. The necessity to find the optimal relationship between the existing scientific insight and real needs of the economy is reflected in analyses of the functioning of the pricing and market mechanism, in which important changes have occurred as monopolization has been developing. Some western economists have taken a critical attitude towards the traditional theory, showing that they are conscious of the significance of these changes. The same holds for those making attempts to explain the role of the pricing and market mechanism in the light of oligopolist structures. The reason why a different approach is required is that traditional analyses and measures of the state interference resting on them have not yielded the expected results. None of the objectives such as full employment, stabilization of prices and the market, the desired rate of economic growth, favourable balances etc. was reached fully during the last ten years. Instead of economic and market stability there were inflation and under-employment of all available factors of production, while the low growth rate strengthened existing tendencies towards under-employment and instability. In such a situation voices had to make heard themselves calling for the critical reexamination of the existing Keynesian doctrine and for the examination of the pricing policy of big companies, which have a **decisive impact on the performance of the economy** and for that matter also on pricing in contemporary capitalist countries. In this paper we have given a few examples in order to indicate that contemporary economic researches are concerned too much with mathematical and quantitative methods of analysis in general as well as that researchers are often not eager to apply in practice the results reached in scientific works in which they have themselves participated. This situation does not even please the scholars who have advocated once eagerly the application of quantitative analyses in economics. The disequilibrium between theory and practice, which can be noticed to-day in some fields of economics, can be no firm groundwork of a pure theory. This holds for contemporary researches into inflation, too. As a consequence attempts to bring it under control did not yield any results at all. This is why western economists calling for the reexamination of the orthodox doctrine are right. They start from the attitude that

the contemporary analysis must pay more attention to the real economic life than it used to. By real economic life under contemporary capitalism we mean big monopolist and oligopolist enterprises, which bear decisively on the performance of the economy.

Проф. Д-р ГОРДАНА КОНСТАНТИНОВИЧ,
Экономический факультет, Белград

ОТНОШЕНИЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ В НЕКОТОРЫХ ОБЛАСТЯХ СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Резюме

Возникновение крупных монополистических олигополистических организаций как в экономике так и на рынках современного капитализма является выражением глубоких структурных перемен и преобразований, которые требуют весьма серьезного марксистского анализа. Благодаря научным достижениям классиков марксизма, и то в первую очередь, Маркса и Ленина в области динамического анализа процесса накопления и расширенного общественного воспроизводства, мы сегодня можем проникнуть в существенные причины монополизации, а также и в сферу ее основных закономерных движений. Без научного анализа основных закономерностей и двигательных механизмов существенных и важных для толкования развития капитализма мы не могли бы понять глубину процесса монополизации, а также ни современные сложные виды монополистических структур, возникших с развитием этих процессов.

Учитывая, что монополии и олигополии в ходе времени заняли господствующее положение в важнейших секторах капиталистической экономики, что должно было вызвать отрицательные последствия, о которых мы говорили в настоящем труде и которые заключаются в: потери гибкости и жизнеспособности капиталистического экономического механизма, т. е. в снижении нормы новых капитальных вложений, в тенденции хронической депрессии, в переменах в функционировании механизма цен и рыночного механизма (вследствии потери гибкости или уменьшенной гибкости олигополистически сформированных цен) и наконец, и в затруднениях в связи с установлением контроля в связи с растущей нормой инфляции и т. п.

В самой работе мы объяснили, что в случае недостатка эффективной государственной интервенции, уменьшение гибкости вызывало бы дальнейшее укрепление монополизации, являющееся практическим подтверждением выводов марксистской экономической науки, что крупные монополистические предприятия являются главной причиной глубоких перемен в структуре и функционировании капитализма современной эпохи.

Наш последующий тезис касается необходимости становления лучших соотношений теории и практики в буржуазной экономической науке. Затруднения в деле преодоления роста высокой степени инфляции в самых развитых капиталистических хозяйствах, убедительно говорят о том, что современные экономические анализы слишком далеки от реальной жизни, также как и ликвидация таких явлений является одной из важнейших предпосылок для успешного решения не только самых сложных задач, стоящих перед экономической наукой, но и возможностей эффективно использовать ее достижения при решении важнейших практических проблем. Такая необходимость изыскания самых оптимальных соотношений между существующими научными познаниями и действительной необходимостью практик (т. е. хозяйства) отражается и в существующих анализах функционирования механизма цен и рыночного механизма, в которых с развитием монополизации произошли весьма важные перемены. Сознание о существенном значении этих перемен отражается в критических установках к традиционной теории цен среди одной группы западных экономистов, а также и в попытках объяснения роли механизма цен и рыночного механизма, из аспекта существования олигополистических структур. Причины изыскания перемен в подходе заключаются в сознании, что традиционный анализ и меры государственной интервенции, гочивающие на ней, не дали желаемых результатов. Ни одна из заданных целей, как например: стопроцентное трудоустройство, стабилизация цен и рынка, осуществление желаемой нормы хозяйственного роста, равновесие хозяйственных балансов, в течение последнего десятка лет не были осуществлены полностью. Вместо хозяйственной и рыночной стабильности налицо была инфляция и недостаточное трудоустройство всех располагаемых факторов производства, а низкая норма роста еще усугубляла существующие тенденции к недостаточной занятости и неустойчивости. Такое положение вещей требовало критического пересмотрения существующей кейнсианской доктрины, а также подчеркивание необходимости изучения политики цен гигантских компаний, имеющих решающее влияния на основные хозяйственные движения, а не базе этого и на формирование цен в современных капиталистических государствах.

Мы привели несколько примеров в настоящем труде, которые указывают на то, что в современных экономических исследованиях часто наблюдается уделение слишком большого внимания математическим и вообще количественным методам анализа, а также очень часто исследователи незаинтересованы в практическом применении результатов, полученных на основании проведенных научных работ, в которых они участвовали. Таково положение вещей, которое не удовлетворяет ни ученых, которые своевременно настаивали на применении качественных анализов в области экономики. При наличии фундаментального неравновесия между разнообразными теоретическими сверхструктурами и слабой эмпирической обоснованностью, которое присутствует в настоящее время в некоторых областях экономики, такое основание отнюдь не может быть прочным основанием чистой теории. Так обстоят дела и с современными исследованиями инфляции, что могло привести к тому, что

многие попытки установить над инфляцией контроль не дали никаких результатов. Поэтому правы те западные экономисты, которые подчеркивают огромную комплексность этого феномена, одновременно указывая на необходимость повторного пересмотра ортодоксной доктрины и то исходя из позиции, что современный анализ в этой области должен гораздо больше, чем это было до сих пор, учитывать хозяйственную реальность, при которой крупные монополистические и олигополистические предприятия имеют решающее влияние на хозяйственные движения, т. к. упомянутые предприятия являются хозяйственной действительностью современного капитализма.